

ДС
Дәріс сабағы.

Кәсіпкерлік ҚЫЗМЕТІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

Андабаева Гульмира Кенжегалиевна

**1 Кәсіпкерліктің
шығындарын
талдау**

**2 Кәсіпкерліктің
нәтижелік
көрсеткіштерін
талдау**

1 Кәсіпкерліктің шығындарын талдау

Шығындар - нақты уақыт ішінде өнім өндірісі мен өткізудің материалдық, еңбек, қаржы, табиғи, ақпараттық және басқа да ресурстар құнының ақшалай бағасы.

Анықтамаға сәйкес шығындардың төрт сипатын атап көрсетуге болады:

ШЫҒЫН ТҮРЛЕРІ

ШЫҒЫНДАРДЫҢ ӨНІМНІҢ ӨЗІНДІК ҚҰНЫНА ЕНГІЗУ ТӘСІЛІ БОЙЫНША

- ТІКЕЛЕЙ
- ЖАНАМА

ШЫҒЫНДАРДЫҢ РАЦИОНАЛДЫЛЫҒЫ БОЙЫНША

- ӨНІМДІ
- ӨНІМСІЗ

ШЫҒЫНДАРДЫҢ ПАЙДА БОЛУ УАҚЫТЫНА БАЙЛАНЫСТЫ

- АҒЫМДЫ
- БОЛАШАҚ КЕЗЕҢДЕГІ
- АЛДАҒЫ

ШЫҒЫНДАРДЫҢ ӨНДІРІС ҮРДІСІНДЕГІ ҚЫЗМЕТ ЕТУ РОЛІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ

- НЕГІЗГІ
- ҮСТЕМЕ

ШЫҒЫНДАРДЫҢ ӨНДІРІС КӨЛЕМІНІҢ ӨЗГЕРІСІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ

- АЙНЫМАЛЫ
- ТҰРАҚТЫ

ТС – жалпы шығындар.

$$TC=TC(Q).$$

Фирманың өнімді өндіруге және оны сатуға жұмсайтын барлық шығындарының жиынтығы:

$$TC=FC+VC$$

Шығындарды есепке алу тәсілдері бойынша

**Айқын шығындар – шикізат,
материалдарға, жолдамалы
еңбеккерлердің жалақысына және т.б.
кеткен ақпалай шығындар.**

**Айқынсыз шығындар – кәсіпорын
несінің өз меншігіндегі сағып
алынбайтын өндіріс факторларын
пайдаланғандағы шығындар.**

Бухгалтерлік шығындар

Экономикалық шығындар

Бухгалтерлік шығындар дегеніміз сырттан алынған ресурстар үшін төленетін ақшалай төлемдер

Жалдамалы жұмысшыларға төленетін еңбекақы

Шикізат пен материалдарды төлеу

Қаржылық, заң қызметтерді төлеу

Экономикалық шығындар –
барлық шығындар, сонымен қатар
фирманың өз қорларын
пайдаланғандағы табысын да
айтамыз

Кәсіпорындардағы өзіндік құнды
жоспарлау және есепке алу
шығындар элементтері және
шығындардың калькуляциялық
баптары бойынша жүргізіледі

Шығындар сметасын жасаудың
негізі – шығындарды
экономикалық элементтер
бойынша топтастыру болып
табылады.

2 Кәсіпкерліктің нәтижелік көрсеткіштерін талдау

Нарықтық қатынастардың басты категориясы ретінде пайда бірнеше қызмет атқарады:

- 1) пайда – кәсіпорын қызметінің тиімділік көрсеткіші, яғни пайдасы бар кәсіпорын, оның қызметінің тиімді екендігін куәлендіреді;
- 2) пайда – түрлі деңгейдегі бюджет табысын қалыптастыру көзі. Ол бюджетке салық түрлері, экономикалық санкциялар арқылы жинақталады және бюджеттің шығыс бөлігінде көрсетілген түрлі мақсаттарға пайдаланылады;
- 3) пайда – қызметкерлер үшін еңбек жағдайын жақсарту көзі. Кәсіпорынның өз иелігінде қалған, яғни салықтар мен бірінші реттегі төлемдерді және дивидендтарды төлегеннен кейін қалған пайда есебінен қызметкерлерге материалдық сыйақы, әлеуметтік жеңілдіктер төленеді;
- 4) пайда – өндірілген өнім мен негізгі қорларды жаңарту көздері. Кәсіпорынның иелігінде қалған пайда мөлшерінің негізінде капитал иесі мен менеджерлер кәсіпорынның даму болашағын ескере отыра, кәсіпорын қызметіне қажетті инвестициялық саясат жүргізу туралы шешімдер қабылдайды.

Кәсіпорын пайдасы – оның экономикалық және әлеуметтік дамуының негізгі факторы, сондықтан оның кәсіпорында қалыптасу механизмін анықтау өте маңызды болып табылады. Оның бірнеше түрлері бар:

- жалпы пайда;
- баланстық;
- салық салынатын (есепті);
- таза пайда.

Рентабелділік – ресурстарды пайдалану дәрежесін және шығындарды қайтару деңгейін сипаттайтын өндіріс тиімділігінің салыстырмалы көрсеткіші.

Рентабелділік көрсеткіштерін есептеу негізінде пайданың (көп жағдайда таза пайданың) шығындалған қаржыларға немесе өткізуден түскен түсімге немесе кәсіпорын активтеріне қатынасымен анықталады, яғни кәсіпорын қызметінің тиімділік дәрежесін сипаттайды

«Рахат» АҚ қаржылық есебі

№	Көрсеткіштер	01.10.2020	01.07.2020
1	Жарғылық капитал, мың теңге	900 000	900 000
2	Жеке меншік капитал, мың теңге	48 719 706	48 818 457
3	Жиынтық активтер, мың теңге	56 531 547	54 453 164
4	Жиынтық міндеттемелер, мың теңге	7 811 841	7 634 707
5	Сату көлемі, мың теңге	42 860 234	27 598 832
6	Жалпы пайда, мың теңге	11 488 967	7 296 229
7	Таза пайда, мың теңге	5 349 268	3 456 636
8	Қарапайым акцияның баланстық құны, теңге	13 456	12 931
9	ROA (активтер рентабелділігі), %	9,46	6,35
10	ROE (меншікті капитал рентабелділігі), %	10,98	7,08
11	ROS (сату рентабелділігі), %	12,48	12,52

Түрлі инвестициялық жобаларды (немесе жоба варианттарын) салыстыру және олардың ішінен ең тиімдісін таңдау бірнеше көрсеткіштерді қолдану арқылы жүргізіледі:

Түрлі инвестициялық жобаларды (немесе жоба варианттарын) салыстыру және олардың ішінен ең тиімдісін таңдау бірнеше көрсеткіштерді қолдану арқылы жүргізіледі:

таза дисконтталған (ағымдық) құн (NPV), немесе таза дисконтталған табыс (ТДТ);

инвестиция рентабелділігі, табыстылық индексі (ТИ, PI);

табыстылықтың ішкі нормасы (ТИН, IRR);

өзін-өзі ақтау кезеңі (Тақт).

Қайталау сұрақтары

- 1) Кәсіпкерлік қызметтегі пайданың рөлі қандай?
- 2) Кәсіпорын пайдасы түсінігіне анықтама беріңіздер.
- 3) Пайданың негізгі түрлерін анықтап, қалай есептелетінін көрсетіңіздер.
- 4) Жалпы пайда көрсеткіштері қалай анықталады? Онда қолданылатын көрсеткіштерге сипаттама да беріңіздер.

САБАҚ АЯҚТАЛДЫ

Сау

болыңыздар